

Ympäristöministeriö

VN/12570/2024

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi jätelain muuttamisesta

Elintarviketeollisuusliitto ry (ETL) kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi jätelain muuttamisesta.

ETL kannattaa kilpailun ja markkinoiden toimivuuden edistämistä. Kilpailunäkökulman rinnalla on kuitenkin tärkeää varmistaa, että jätelain muutoksilla turvataan toimiva, kustannustehokas ja alueellisesti kattava jätehuolto koko Suomessa. Elintarviketeollisuuden näkökulmasta jätehuollon toimintavarmuus ja kohtuulliset kustannukset ympäri Suomen, sekä biojätteen ja biopohjaisten sivuvirtojen tehokas hyödyntäminen ovat keskeisiä edellytyksiä kilpailukykyisen kotimaisen ruuantuotannon vahvistamiselle.

33 § Kunnan toissijainen jätehuoltopalvelu

ETL on huolissaan siitä, että kunnan toissijaista jätehuoltopalvelua koskevista muutoksista muodostuu yrityksille tarpeetonta hallinnollista taakkaa, ja muutos johtaa alueellisesti tilanteisiin, joissa elinkeinoelämän jätehuolto vaikeutuu.

Elintarviketeollisuuden yrityksiä toimii kaikkialla Suomessa ja niissä syntyy tyypillisesti runsaita määriä erityisesti biopohjaista jätettä ja sivuvirtoja. Biojäte ja tuotannon biohajoavat sivuvirrat ovat luonteeltaan sellaisia jakeita, joiden käsittelyn on oltava sujuvaa, ennakoitavaa ja alueellisesti saatavilla kaikkialla Suomessa. Lainsäädännön muutokset eivät saa johtaa tilanteisiin, joissa biojätteen hyödyntäminen viivästyy, kuljetusmatkat pitenevät tai toimijoiden kustannukset kasvavat. Mikäli lähialueella ei ole tosiasiallisesti saatavilla biojätteen käsittelyyn soveltuvaa palvelua kohtuullisin ehdoin, kunnan toissijaisen jätehuoltopalvelun käyttämisen tulee olla mahdollista ilman kohtuutonta hallinnollista taakkaa ja kustannusten nousua.

Luonnoksessa tunnistetaan tilanteita, joissa tarjous voitaisiin hylätä esimerkiksi sen vuoksi, että kuljetusmatka tarjottuun käsittelypalveluun olisi kohtuuttoman pitkä. Tätä periaatetta olisi mielestämme tarpeellista korostaa jatkovalmistelussa, sillä yritysten ei tule joutua ohjaamaan jätevirtoja olennaisesti nykyistä kauemmaksi, jos seurauksena on kustannusten nousu. Lisäksi ETL katsoo, että tarjouksen hylkäämisen syyksi tulisi myös yksiselitteisesti riittää kunnan toissijaisesta jätehuoltopalvelusta perimää hintaa korkeampi tarjous.

36 § Kunnan järjestämä jätteenkuljetus

ETL suhtautuu kriittisesti ehdotettuun muutokseen, jonka mukaan kunnan olisi hankittava jätteenkuljetuspalvelut kilpailuttamalla ne julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain mukaisesti. Luonnoksesta ei käy ilmi, mikä on peruste pakottavalle sääntelylle. Sen sijaan luonnoksessa todetaan, että kilpailuttaminen on jo nykyisellään vallitseva toimintatapa, eikä muutos merkitsisi muutosta nykyiseen markkinatilanteeseen, sillä käytännössä kunnat ovat jo hankkineet jätteenkuljetuspalvelut kilpailutuksen perusteella yksityisiltä yrityksiltä, eräitä yksittäisiä poikkeustilanteita lukuun ottamatta. Kuntien mahdollisuus valita alueensa olosuhteisiin parhaiten soveltuva tapa järjestää jätteenkuljetus on jätehuoltopalveluiden käyttäjien etu ja erityisen tärkeää harvaan asutuilla alueilla sekä tilanteissa, joissa palveluntarjoajia on vähän, kuljetusmatkat pitkiä tai jätteiden määrät vähäisiä. Uusi ehdoton velvoite rajaisi tarpeettomasti kuntien keinovalikoimaa.

Luonnoksen vaikutusarvioissa tunnistetaan, että muutoksen myötä kiinteistökeräyspalvelujen saatavuus voi heikentyä ja kuljetuskustannukset kasvavat erityisesti harvaan asutuilla alueilla, joissa jätemäärät ovat pieniä ja kuljetusmatkat pitkiä. Samoin luonnoksessa todetaan, että palveluiden tarjoaminen kaupallisesti ei näillä alueilla välttämättä ole taloudellisesti houkuttelevaa. ETL onkin huolissaan siitä, että pakottava kilpailuttamisvelvollisuus johtaisi tilanteisiin, joissa palveluiden järjestäminen vaikeutuu ja kustannukset palveluita käyttäville toimijoille nousevat ilman vastaavaa hyötyä.

ETL katsoo, että jätelain 36 §:ssä tulisi jatkossakin säilyttää riittävä joustavuus eikä kaaventa kuntien mahdollisuuksia toteuttaa jätehuolto kustannustehokkaasti ja toimintavarmasti. Vähintään poikkeamismahdollisuuden tulisi olla ehdotettua väljempi ja perustua käytännön palvelutarpeeseen, kustannustehokkuuteen ja markkinatilanteeseen.

78 § Kunnan jätemaksu

ETL suhtautuu kriittisesti ehdotukseen, että kunnan toissijaisesta jätehuoltopalvelusta perittävän jätemaksun tulee sisältää kohtuullinen tuotto toimintaan sitoutuneelle pääomalle.

Yritysten jätehuoltoon liittyvät kustannukset ovat nousseet merkittävästi viime vuosina ja niiden arvioidaan nousevan edelleen lukuisien lainsäädännön muutosten vuoksi. Toissijaisen jätehuoltopalvelun käyttö on myös tietyillä alueilla käytännössä välttämätöntä markkinapuutteen vuoksi. Tämä on erityisen tärkeää biojätteen ja elintarviketeollisuuden sivuvirtojen osalta, sillä niiden käsittely edellyttää alueellisesti saavutettavaa ja toiminnallisesti soveltuvaa kapasiteettia.

Ehdotetut muutokset voisivat johtaa alueellisiin eroihin ja jätemaksujen nousuun erityisesti yrityksille, joilla ei ole tosiasiallista vaihtoehtoja palveluntarjoajaa. ETL katsoo, että tällainen jätehuollon kustannusten nostaminen ei ole perusteltua tässä taloudellisessa tilanteessa.

145 a § Sidos- ja hankintayksiköitä koskevat erityiset säännökset

ETL pitää kannatettavana jätelain 145 a §:ään ehdotettua kirjausta, jolla jätetoimialalle säädettäisiin poikkeus hankintalain sidosyksikkösääntelyyn ehdotetusta 10 prosentin vähimmäisomistusvaatimuksesta. Jätehuolto on yhteiskunnan toiminnan kannalta välttämätöntä infrastruktuuria, jonka järjestämisessä on otettava huomioon alueelliset olosuhteet, palvelujen saatavuus, varautuminen sekä kustannustehokkuus. Erityisesti pienille kunnille mahdollisuus osallistua yhteisiin kunnallisiin jätehuoltoratkaisuihin on tärkeä keino varmistaa, että jätehuolto voidaan järjestää tarkoituksenmukaisesti myös alueilla, joilla volyymit ovat pieniä ja markkinaehtoinen palvelutarjonta rajallista.

Sidosyksiköitä koskeva poikkeus tukee jätehuollon pitkäjänteistä kehittämistä ja toimintavarmuutta. Poikkeus on perusteltu myös siksi, että jätetoimialalla tarvitaan riittävää käsittely- ja vastaanottokapasiteettia koko maassa. Tämä on tärkeää elintarviketeollisuuden näkökulmasta, sillä alan yrityksiä toimii ympäri Suomen ja jätehuollon häiriöt, kustannusnousu tai palveluverkoston harveneminen voivat vaikuttaa suoraan yritysten toimintaedellytyksiin.

ETL kiinnittää huomiota 145 a §:ään liittyvien ulosmyyntirajan alentamista koskevien muutosten vaikutuksista biojätteen käsittelyyn. Luonnoksessa tunnistetaan riski siihen, että yritysten käytettävissä oleva käsittelykapasiteetti vähenee. ETL huomauttaa, että biokäsittely voi valtakunnallisesti arvioiden olla kilpailullisempi kuin esimerkiksi jätteenpolton tai kaatopaikkasijoituksen markkina, mutta tämä ei kuvaa alueiden välisiä eroja. Soveltuvaa biojätteen käsittelykapasiteettia ei ole kaikkialla Suomessa yhtä hyvin saatavilla, ja kuljetusmatkat voivat muodostua ratkaisevaksi tekijäksi sekä kustannusten että ympäristövaikutusten kannalta.

Elintarviketeollisuuden yrityksiä toimii joka puolella Suomea, joten pidämme tärkeänä, että kuntaomisteisten jäteyhtiöiden markkinaehtoisen toiminnan rajaaminen ei johda biojätteen käsittelykapasiteetin vajaakäyttöön, elintarviketeollisuuden sivuvirtojen hyödyntämisen vaikeutumiseen tai biokaasulaitosten raaka-ainevirtojen heikkenemiseen alueilla, joilla muuta soveltuvaa palvelua ei ole tosiasiallisesti saatavilla kohtuullisin ehdoin. ETL myös huomauttaa, että ehdotettu viiden prosentin ulosmyyntiraja olisi selvästi tiukempi kuin EU-maissa pääosin sovellettava 20 prosentin raja. Mielestämme esitys jättää epäselväksi, miksi merkittävä kansallinen lisäsääntely olisi tarkoituksenmukaista.

Huomiot ehdotusten pääasiallisten vaikutusten tarkastelusta

Vaikutustenarviointi osoittaa, että muutoksen aiheuttamat negatiiviset vaikutukset olisivat suurempina kuin mitä esityksen myönteiset vaikutukset. Vaikutusarvioissa tunnistetaan, että muutokset voivat vaikuttaa jätehuoltoon liittyvien palvelujen saatavuuteen, kuljetusmatkoihin ja yritysten jätehuoltokustannuksiin erityisesti harvaan asutuilla alueilla. Luonnoksessa todetaan, että jätteen tuottajien jätehuoltokustannusten arvioidaan kasvavan ainakin lyhyellä aikavälillä erityisesti tilanteissa, joissa käsittelykapasiteetti siirtyy kauemmaksi tai palveluverkosto harvenee. Kustannusvaikutusten tarkastelua tu-

lisi syventää ja konkretisoida erityisesti niiden toimialojen osalta, joihin muutokset erityisesti vaikuttavat. Lisäksi luonnoksessa tunnistetaan, että kuntaomisteisten jäteyhtiöiden vastaanottoverkosto on yksityisiä toimijoita laajempi ja että palvelujen saatavuus voi joillakin alueilla heikentyä, jos kuntaomisteisten jäteyhtiöiden mahdollisuudet vastaanottaa yritysten jätteitä markkinaehtoisesti vähenevät.

ETL kannattaa kilpailun ja markkinoiden toimivuuden edistämistä, mutta katsoo, että kansallisella uudistuksella ei pitäisi tarkoituksella heikentää palveluita ja nostaa kustannuksia.

Lisätiedot: Satumaija Levón, johtaja, satunaija.levon@etl.fi, puh. 040 752 8537